

УДК 595.752.2

## РІЗНОМАНІТТЯ ПОПЕЛИЦЬ (НОМОРТЕРА, АРХІДОІДЕА) ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА “МЕДОБОРИ”

В. О. Чумак, Я. І. Капелюх, М. В. Чумак

**Різноманіття попелиць (Homoptera, Aphidoidea) природного заповідника “Медобори”. — В. О. Чумак<sup>1</sup>, Я. І. Капелюх<sup>2</sup>, М. В. Чумак<sup>3</sup>.** — Фауна попелиць (Homoptera, Aphidoidea) природного заповідника “Медобори” налічує 65 видів попелиць. Основу фауни складають мезофільні види. Східний елемент фауни представлений такими ксерофільними видами, як *Cryptosiphum artemisiae*, *Hayhurstia atriplicis subsp. chenopodii*, *Macrosiphoniella scorariae*, *Mimeura ulmiphila*.

**Ключові слова:** попелиці, “Медобори”, кормові рослини, *Cryptosiphum artemisiae*, *Hayhurstia atriplicis subsp. chenopodii*, *Macrosiphoniella scorariae*, *Mimeura ulmiphila*.

**Адреси:** <sup>1</sup> – Карпатський біосферний заповідник, вул. Красне Плесо, 77, м. Рахів, Закарпатська обл. e-mail: kafentom@univ.uzhgorod.ua.;

<sup>2</sup> – Природний заповідник “Медобори”, смт. Гримаїлів, Тернопільської області. e-mail: medobory@gus.tr.ukrtel.net;

<sup>3</sup> – Ужгородський національний університет, вул. А.Волошина, 32, м. Ужгород, Закарпатська область. e-mail: kafentom@univ.uzhgorod.ua.

**The aphides diversity (Homoptera, Aphidoidea) of the Natural reserve “Medobory”. — V. O. Chumak<sup>1</sup>, J. I. Kapeljuh<sup>2</sup>, M. V. Chumak<sup>3</sup>.** — The aphides fauna (Homoptera, Aphidoidea) of the Natural reserve “Medobory” has 65 species. The mesophyle species consist a base of fauna. An eastern faunistic element is represented by xerophyle species (*Cryptosiphum artemisiae*, *Hayhurstia atriplicis subsp. chenopodii*, *Macrosiphoniella scorariae*, *Mimeura ulmiphila*).

**Key words:** aphides, “Medobory”, fodder plants, *Cryptosiphum artemisiae*, *Hayhurstia atriplicis subsp. Chenopodii*, *Macrosiphoniella scorariae*, *Mimeura ulmiphila*.

**Address:** <sup>1</sup> – Carpathian Biosphere reserve, Krasne Pleso st., 77, Rakhiv, Transcarpathia. e-mail: kafentom@univ.uzhgorod.ua.;

<sup>2</sup> – Natural reserve “Medobory”, Grymajliv, Ternopil'ska oblast'; e-mail: medobory@gus.tr.ukrtel.net;

<sup>3</sup> – Uzhgorod National University; Voloshyna st. 32, Uzhgorod, 88000, Ukraine; e-mail: kafentom@univ.uzhgorod.ua.

### Вступ

Попелиці (Homoptera, Aphidoidea) – важливий елемент фауни природних ценозів. В силу високкого біотичного потенціалу вони є одними з найважливіших фітофагів у природних екосистемах, характеризуються складними життєвими циклами, утворюють протягом року декілька морфологічно відмінних рас (морф) і в силу цього є непростими для дослідження.

Надродина Справжні Попелиці (Aphidoidea) – одна із найбільших за кількістю видів серед рівнокрилих (Homoptera). Для порівняння, світова фауна попелиць нараховує 4702 види (Remaudiere, Remaudiere, 1997), фауна попелиць Європи – близько 2000, України – біля 1000 видів. Для регіону Українських Карпат відомо 424 види (Chumak, 2004). Поряд з досить високим ступенем вивчення фауни попелиць центральних та східних (степових) регіонів України, а також фауни Криму та Карпат, попелиці лісостепової зони вивчені недостатньо. Здебільшого відомості щодо поширення окремих видів на території Тернопільської області

наводяться у монографічних зведеннях та окремих публікаціях. Загалом в цій роботі ми наводимо 63 види (Мамонтова, 1972, 1987, 1991; Чумак, Капелюх, Чумак, 2006).

Узагальнені результати досліджень, викладені нижче, базуються на фактичному матеріалі, зібраному на території заповідника “Медобори” а також аналізу літературних даних.

Матеріал опрацьовувався за загальноприйнятими в афідології методиками. В роботі прийнята система Попелиць у розумінні Г. Ремадьєра (Remaudiere, Remaudiere, 1997). Кормові рослини наведено за «Определитель высших растений Украины» (1987). Поширення попелиць наведено за різноманітними джерелами (Мамонтова, 1972, 1987, 1991; Шапошников, 1964; Vlaeckman, Eastop, 1994; Pintera, 1987; Szelegiewicz, 1968). В нарисах, поданих до кожного виду, вказуються кормові рослини та місця знахідок на території заповідника.

**Анотований список попелиць заповідника  
“Медобори”**

**Родина** APHIDIDAE

**Підродина** Aphidinae

**Триба** Aphidini

**Підтриба** Aphidina

Рід *Aphis* Linnaeus, 1758

Підрід *Aphis* sensu stricto

*Aphis affinis* del Guercio, 1911

Поширений в Європі, Закавказзі, Середній Азії. Голоциклічний однодомний вид. Олігофаг на м'ятах (*Mentha*). Кормова рослина – *Mentha aquatica*. Урочище Городницькі горби (28.07.2003).

*Aphis chloris* Koch, 1854

Поширений у Європі і Середній Азії. Голоциклічний однодомний вид. Попелиці локалізуються на кореневій шийці невеликими колоніями. Кормова рослина – *Hypericum perforatum*. Гора Гостра (27.07.2003)

*Aphis craccae* Linnaeus, 1758

Поширений в Європі. Голоциклічний однодомний вид. Монофаг. Утворює густі колонії на суцвіттях та на верхівках стебел. Кормова рослина – мишачий горошок (*Vicia cracca*). Гора Гостра (27.07.2003)

*Aphis craccivora* Koch, 1854

Космополіт. Голоциклічний, дводомний вид. Кормовими рослинами є широке коло видів родини бобових. Здебільшого зустрічається на видах роду *Medicago*. Кормова рослина – *Medicago lupulina*. Дирекція заповідника (29.07.2003).

*Aphis eryngiglomerata* Boshko, 1963

Вид відомий із степової зони України. Однодомний голоциклічний вид. Попелиці локалізувалися на квітконіжках та нижній поверхні листків. Кормова рослина – *Eryngium campestre*. Урочище Городницькі горби (28.07.2003).

*Aphis euphorbiae* Kaltentbach, 1843

Поширений в Європі. Голоциклічний однодомний вид. Локалізуються, здебільшого на суцвіттях та листках. Олігофаг на *Euphorbia*. Кормова рослина – *Euphorbia cyparissias*. Гора Гостра (27.07.2003), Городницькі горби (28.07.2003).

*Aphis fabae* Scopoli, 1763

Голоциклічний дводомний вид. З первинної кормової рослини – калини, бересклету, жасмину, мігрує на початку липня. Поліфаг. Представлений декількома підвидами, з яких два знайдені в заповіднику.

*Aphis fabae* sensu stricto

Вид поширений у Голарктиці. Заселяє широке коло бобових. Кормова рослина – квасоля звичайна (*Phaseolus vulgaris*). Дирекція заповідника (29.07.2003).

*Aphis fabae subsp. cirsiacanthoidis* Scopoli, 1763

Попелиці живуть колоніями на нижній поверхні листових пластинок, стеблах, суцвіттях осотів та будяків (*Carduus*) та осотів (*Cirsium*). Відвідуються мурашками. Кормові рослини – *Carduus acanthoides*, *Cirsium oleraceum*. Урочище Пуща відлюдника (29.07.2003), Дирекція заповідника (29.07.2003).

*Aphis farinosa* J. F. Gmelin, 1790

Поширений у Голарктиці. Голоциклічний однодомний вид. Живляться на верхівках молодих пагонів верб (*Salix*). Кормова рослина – *Salix fragilis*, *S. viminalis*. Долина річки Збруч (28.07.2003).

*Aphis idaei* van der Goot, 1912

Поширені в Європі, Західному Сибіру, Кавказі, Середній Азії. Голоциклічний однодомний вид. Монофаг. Локалізуються на черешках листків, верхівках пагонів. В результаті живлення черешки викривляються, збиваються в «нізда». Відвідуються мурашками. Кормова рослина – малина (*Rubus idaeus*). Долина річки Збруч (29.07.2003).

*Aphis intybi* Koch, 1855

Поширені в Європі, Середній Азії. Голоциклічний однодомний вид. Монофаг. Попелиці живуть на суцвіттях та пагонах. Відвідуються мурашками. Кормова рослина – цикорій (*Cichorium intybus*). Гора Гостра (27.07.2003), Городницькі горби (28.07.2003), Долина річки Збруч (29.07.2003).

*Aphis lamiorum* (Borner, 1950)

Поширені в Європі, Середній Азії. Голоциклічний, однодомний вид. Кормова рослина – глуха кропива (*Lamium album*, *Lamium purpurea*). Дирекція заповідника (26.07.2003).

*Aphis plantaginis* Goeze, 1778

Поширення – Європа. Голоциклічний однодомний вид. Попелиці живляться на черешках листків, інколи переходять на кореневу шийку. Відвідуються мурашками. Кормові рослини – види роду *Plantago* (*P. major*, *P. media*). Дирекція заповідника (26.07.2003), гора Гостра (27.07.2003).

*Aphis pomi* de Geer, 1773

Ареал – Голарктика. Голоциклічний, однодомний вид. Утворюють густі великі колонії на листових пластинках та черешках. Відвідуються мурашками. Кормова рослина – яблуня домашня (*Malus domestica*). Дирекція заповідника (26.07.2003).

*Aphis ruborum* (Borner, 1932)

Поширення – Європа, Середня Азія, Закавказзя, Близький Схід. Голоциклічний однодомний вид. Відвідуються мурашками. Кормова рослина – ожина (*Rubus caesius*). Гора Гостра (27.07.2003).

*Aphis rumicis* Linnaeus, 1758

Поширення – Голарктика. Олігофаг. Голоциклічний однодомний вид. Попелиці локалізуються на суцвіттях, листових пластинках. Відвідуються мурашками. Кормова рослина – *Rumex crispus*. Долина річки Збруч (29.07.2003).

*Aphis sedi* Kaltentbach, 1843

Поширення – Європа. Олігофаг на очитках. Голоциклічний, однодомний вид. Відвідуються мурашками. Кормова рослина – *Sedum acre*. Гора Гостра (27.07.2003).

***Aphis urticata*** J. F. Gmelin, 1790

Поширення – Європа, Закавказзя, Близький Схід, Середня Азія. Голоциклічний однодомний вид. Відвідуються мурашками. Кормова рослина – кропива (*Urtica dioica*). Дирекція заповідника (26.07.2003).

Підрид ***Bursaphis*** McVicar Baker, 1934

***Aphis schneideri*** (Borner, 1940)

Поширений у Європі і Середній Азії. Голоциклічний однодомний вид. Живуть на молодих пагонах і листках смородини. Кормова рослина – *Ribes rubrum*. Дирекція заповідника (26.07.2003).

Рід ***Cryptosiphum*** Buckton, (1875) 1879

***Cryptosiphum artemisiae*** Buckton, 1879

Поширення – Європа, Західна Сибір, Далекий Схід, Середня Азія. Голоциклічний однодомний вид. Попелиці локалізуються в галах на листках полину. Кормова рослина – полин звичайний (*Artemisia vulgaris*). Гора Гостра (27.07.2003), ур. Городницькі горби (28.07.2003).

### Триба Macrosiphini

Рід ***Acyrtosiphon*** Mordvilko, 1914

***Acyrtosiphon cyparissiae*** (Koch, 1855)

Поширений у Південній Європі, Закавказзі. Монофаг. Однодомний голоциклічний вид. Попелиці локалізуються на нижній поверхні листкових пластинок та на стеблах. Пошкоджені листки жовтіють. Кормова рослина – молочай кипарисовидний (*Euphorbia cyparissias*). Гора Гостра (27.07.2003), ур. Городницькі горби (28.07.2003).

***Acyrtosiphon pisum*** (Harris, 1776)

Космополіт. Широкий олігофаг на різноманітних трав'янистих бобових рослинах. Однодомний голоциклічний вид. Кормова рослина – *Lathyrus pratensis*. Гора Гостра (27.07.2003).

***Acyrtosiphon pisum subsp. ononis*** (Koch, 1855)

Поширення – Європа. Монофаг. Однодомний голоциклічний вид. Живуть поодинокі на нижній поверхні листків. При небезпеці опадають на ґрунт. Кормова рослина – *Ononis arvensis*. Гора Гостра (27.07.2003).

Рід ***Brachycaudus*** van der Goot, 1913

Підрид ***Brachycaudus*** s. str.

***Brachycaudus helichrysi*** (Kaltenbach, 1843)

Космополіт. Заселяють широке коло трав'янистих рослин, куди мігрують з сливи (*Prunus domestica*), терену (*Prunus spinosa*). На сливових локалізуються в скручених листках. Відвідуються мурашками. Кормові рослини – *Carduus bicolorifolius*, *Eupatorium cannabinum*, *Senecio vulgaris*. Гора Гостра (27.07.2003), ур. Городницькі горби (28.07.2003).

Підрид ***Acaudus*** van der Goot, 1913

***Brachycaudus cardui*** (Linnaeus, 1758)

Палеарктика, відомий з Північної Америки. Двodomний вид. З первинної кормової рослини – сливи (*Prunus domestica*), мігрують на широке коло Compositae, де утворюють компактні густі колонії. Здебільшого на видах родів *Carduus* та *Cirsium*. Кормові рослини – *Carduus acanthoides*, *C. bicolorifolius*. Гора Гостра (27.07.2003), ур. Городницькі горби (27.07.2003).

Рід ***Brevicoryne*** van der Goot, 1915

***Brevicoryne brassicae*** (Linnaeus, 1758)

Космополіт. Однодомний голоциклічний вид. Кормовими рослинами виду є види родини хрестоцвітів. Кормова рослина – *Raphanus raphanistrum*. Дирекція заповідника (26.07.2003).

Рід ***Cavariella*** del Quercio, 1911

Попелиці роду *Cavariella* – двodomні. З первинних кормових рослин – верб (*Salix*), де локалізуються на верхній та нижній поверхнях листків або кінцях молодих пагонів, мігрують на зонтичні (*Umbelliferae*).

***Cavariella archangelicae*** (Scopoli, 1763)

Поширення – Європа, Середня Азія. Попелиці локалізуються на суцвіттях. Кормова рослина – *Chaerophyllum bulbosum*. Долина річки Збруч (29.07.2003).

Рід ***Coloradoa*** Wilson, 1910

***Coloradoa absinthii*** (Lichtenstein, 1885)

Європа. Однодомний голоциклічний вид. Монофаг. Живуть на листках і молодих пагонах полину звичайного. Кормова рослина – *Artemisia absinthium*. Гора Гостра (27.07.2003).

Рід ***Corylobium*** Mordvilko, 1914

***Corylobium avellanae*** (Schränk, 1801)

Поширені в Європі та на Кавказі. Однодомний голоциклічний вид. Попелиці живуть розрізнено на нижній поверхні листкових пластинок. Кормова рослина – ліщина (*Corylus avellana*). Долина річки Збруч (29.07.2003).

Рід ***Hayhurstia*** del Quercio, 1917

***Hayhurstia atriplicis subsp. chenopodii*** Mamontova-Solukha, 1963

Поширення – Крим, Закарпаття. Однодомний голоциклічний вид. Попелиці локалізуються на верхній складених вздовж листкових пластинок. Кормові рослини – *Atriplex nitens*, *Chenopodium album*. Дирекція заповідника (26.07.2003).

Рід ***Hyperomyzus*** Borner, 1933

Підрид ***Hyperomyzus*** s. str.

***Hyperomyzus lactucae*** (Linnaeus, 1758)

Поширення – Європа, Азія, Північна Америка, Мексика, Африка, Австралія, Нова Зеландія. Двodomний голоциклічний вид. З різних видів сморо-

дини (*Ribes*) мігрують на складноцвіті (Compositae). Кормова рослина – *Lactuca serriola*, *Sonchus oleraceus*. Дирекція заповідника (26.07.2003), Долина річки Збруч (29.07.2003).

Рід *Macrosiphoniella* del Guercio, 1911

Попелиці роду *Macrosiphoniella* – монофаги або олігофаги на складноцвітих. Локалізуються колоніями на нижній поверхні листкових пластинок, стеблі, суцвітті.

*Macrosiphoniella absinthii* (Linnaeus, 1758)

Європа, Західний Сибір, Близький Схід, Північна Африка. Однодомний голоциклічний вид. Монофаг. Локалізуються густими колоніями на квітконіжках, при сильному заселенні – на листках. Кормова рослина – полин гіркий (*Artemisia absinthium*). Гора Гостра (27.07.2003), ур. Городницькі горби (28.07.2003).

*Macrosiphoniella artemisiae* (Boyer de Fonscolombe, 1841)

Поширення – Європа, Західний Сибір, Близький Схід, Північна Африка, Північна Америка. Однодомний голоциклічний вид. Монофаг. Кормова рослина – полин звичайний (*Artemisia vulgaris*). Дирекція заповідника (26.07.2003).

*Macrosiphoniella millefolii* (De Geer, 1773)

Кормова рослина – деревій тисячолістий (*Achillea millefolium*). Однодомний голоциклічний вид. Монофаг. Поширення – Європа, Північна Америка. Дирекція заповідника (26.07.2003).

*Macrosiphoniella scepariae* Bozhko, 1959

Вид відомий лише з України. Поширений у степовій зоні. Локалізуються на квітконіжках в суцвіттях. Кормова рослина – полин однорічний (*Artemisia annua*). Дирекція заповідника (30.07.2003).

*Macrosiphoniella tanacetaria* (Kaltenbach, 1843)

Поширення – Європа, Західний Сибір, Монголія, Північна Америка, Аргентина. Однодомний голоциклічний вид. Монофаг. Кормова рослина – пижмо звичайне (*Tanacetum vulgare*). Дирекція заповідника (30.07.2003).

Рід *Macrosiphum* Passerini, 1860

*Macrosiphum rosae* (Linnaeus, 1758)

Космополіт. Двodomний вид. З троянд факультативно мігрують на черсакові (Dipsacaceae). На стеблах, квітконіжках, інколи на нижній поверхні листків. Кормова рослина – *Rosa canina*. Дирекція заповідника (30.07.2003).

Рід *Megoura* Buckton, 1876

*Megoura viciae* Buckton, 1876

Поширення – Європа, Закавказзя, Близький Схід, Середня Азія, Західний Сибір, Алтай. Олігофаг. Однодомний голоциклічний вид. Попелиці живуть густими колоніями на стеблах. Кормова рослина – *Lathyrus pratensis*. Ур. Городницькі горби (28.07.2003).

Рід *Metopeurum* Mordvilko, 1914

*Metopeurum fuscoviride* Stroyan, 1950

Поширений в Європі. Однодомний голоциклічний вид. Відвідуються мурашками. Олігофаг на складноцвітих. Локалізуються на суцвіттях. Кормові рослини – *Achillea millefolium*, *Tanacetum vulgare*. Дирекція заповідника (30.07.2003).

Рід *Microlophium* Mordvilko, 1914

*Microlophium carnosum* (Buckton, 1876)

Поширення – Європа, Урал, Західна Сибір, Монголія, Камчатка, Азія. Олігофаг. Однодомний голоциклічний вид. Попелиці живуть на стеблі та на нижній поверхні листків. Кормова рослина – *Urtica dioica*. Дирекція заповідника (30.07.2003).

Рід *Ovatus* van der Goot, 1913

*Ovatus mentharius* (van der Goot, 1913)

Вид поширений в Середній Азії та Західній Європі. Однодомний голоциклічний вид. Локалізуються на нижній поверхні листкових пластинок. Олігофаг на м'ятах. Кормова рослина – *Mentha aquatica*. Долина річки Збруч (29.07.2003).

*Paczoskia longipes* Tashew 1964

Поширений в Європі. Голоциклічний однодомний вид. Попелиці живляться на нижній поверхні листків. Кормова рослина – головатень високий (*Echinops sphaerocephalus*). Урочище Полігон (29.07.2003).

Рід *Sitobion* Mordvilko, 1914

*Sitobion avenae* (Fabricius, 1775)

Голарктика. Однодомний голоциклічний вид. Кормовими рослинами є багато видів злаків. Попелиці локалізуються на суцвіттях. Кормова рослина – *Agrostis tenuis*. Урочище Полігон (29.07.2003).

Рід *Uroleucon* Mordvilko, 1914

Підрід *Uroleucon* Mordvilko, 1914

*Uroleucon achilleae* (Koch, 1855)

Європа. Монофаг. Однодомний голоциклічний вид. Кормова рослина – деревій тисячолістий (*Achillea millefolium*). Гора Гостра (27.07.2003).

*Uroleucon cichorii* (Koch, 1855)

Поширення – Європа, Закавказзя. Олігофаг. Заселяють різноманітні види складноцвітих. Відомо декілька підвидів.

*Uroleucon cichorii* sensu stricto

Кормова рослина – цикорій (*Cichorium intybus*). Однодомний голоциклічний вид. Гора Гостра (27.07.2003), ур. Городницькі горби (28.07.2003).

*Uroleucon cichorii* subsp. *grossum* (Hille Ris Lambers, 1939)

Кормова рослина – *Crepis tectorum*. Кормовими рослинами підвиду є види роду *Crepis*. Однодомний голоциклічний вид. Локалізуються на розетці або нижній поверхні листків. Поширення – Європа. Долина річки Збруч (29.07.2003).

*Uroleucon pilosellae* (Borner, 1933)

Європа. Однодомний голоциклічний вид. Кормові рослини – *Hieracium pilosella*. Ур. Городницькі горби (28.07.2003).

***Uroleucon tanacetii*** (Linnaeus, 1758)

Поширення – Європа, Середня Азія. Однодомний голоциклічний вид. Монофаг. Кормова рослина – пижмо звичайне (*Tanacetum vulgare*). Дирекція заповідника (30.07.2003).

Підрид ***Uromelan*** Mordvilko, 1914

***Uroleucon jaceae*** (Linnaeus, 1758)

Поширення – Європа, Закавказзя, Близький Схід, Середня Азія. Голоциклічний однодомний вид. Живуть на стеблах. Кормові рослини – волошки (*Centaurea scabiosa*, *Centaurea jacea*). Гора Гостра (27.07.2003), ур. Городницькі горби (28.07.2003).

***Uroleucon nigrocampanulae*** (Theobald, 1928)

Європа.. Голоциклічний однодомний вид. Кормова рослина – *Campanula trachelium*. Долина річки Збруч (29.07.2003).

#### Підродина Chaitophorinae

##### Триба Chaitophorini

Монофаги або олігофаги на вербових та кленових. Живуть колоніями на нижній поверхні листків та на верхівках пагонів. Однодомні голоциклічні види.

Рід ***Chaitophorus*** Koch, 1854

***Chaitophorus capreae*** (Mosley, 1841)

Європа, Центральна Азія. Попелиці живуть невеликими колоніями на нижній поверхні листків. Кормові рослини – *Salix caprea*, *S. aurita*. Долина річки Збруч (29.07.2003).

***Chaitophorus populeti*** (Panzer, 1801)

Палеарктика. Живляться невеликими колоніями на верхівках пагонів. Відвідуються мурашками. Кормова рослина – осика (*Populus tremula*). Долина річки Збруч (29.07.2003).

#### Підродина Lachninae

##### Триба Cinarini

Рід ***Cinara*** Curtis, 1835

Підрид ***Cinara*** sensu stricto

***Cinara cuneomaculata*** (del Guercio, 1909)

Євразія. Кормова рослина – модрина європейська (*Larix decidua*). Попелиці локалізуються на корі декількарічних пагонів. Дирекція заповідника (29.07.2003).

Підрид ***Cupressobium*** Börner, 1940

***Cinara juniperi*** (de Geer, 1773)

Голарктичний вид. В Європі поширений у Чехії, Польщі, Болгарії, Угорщині, Австрії, Данії, Швеції, Фінляндії, Болгарії. В Україні відомий з Харківської (Божко, 1976), Чернігівської, Київської, Кримської та Закарпатської областей (Мамонтова, 1972). Попелиці живуть голоциклічно на пагонах і гілках ялівцю. Відвідуються мурашками. Кормова

рослина – ялівець звичайний (*Juniperus communis*). Ур. Городницькі горби (28.07.2003).

##### Триба Lachnini

Рід ***Lachnus*** Burmeister, 1835

***Lachnus roboris*** (Linnaeus, 1758)

Євразійський вид. В Україні знайдений у Донецькій, Харківській, Запорізькій, Сумській, Черкаській областях (Божко, 1976; Мамонтова, 1972). Голоциклічний вид. Відвідуються мурашками. Живуть колоніями на гілках різного віку. Кормова рослина – дуб звичайний (*Quercus robur*). Ур. Пуща відлюдника (29.07.2003).

#### Підродина Myzocallidinae

##### Триба Calaphidini

Рід ***Symydobius*** Mordvilko, 1894

***Symydobius oblongus*** (von Heyden, 1837)

Поширення – Західна Палеарктика (Szelegiewicz, 1968). Голоциклічний однодомний вид. Олігофаг на березах. Колонії локалізуються на корі 2–4 річних пагонів. Відвідуються мурашками роду *Formica*. Кормова рослина – (*Betula pendula*). Урочище Полігон (29.07.2003).

#### Підродина Myzocallidinae

##### Триба Myzocallidini

Рід ***Chromaphis*** Walker, 1870

***Chromaphis juglandicola*** (Kaltenbach, 1843)

Західна Палеарктика, Північна Америка (Szelegiewicz, 1968). Голоциклічний однодомний вид. Локалізуються на нижній поверхні листків. Кормова рослина – горіх волоський (*Juglans regia*). Дирекція заповідника (26.07.2003).

Рід ***Myzocallis*** Passerini, 1860

Підрид ***Myzocallis*** s. st.

***Myzocallis coryli*** (Goeze, 1778)

Європа. Голоциклічний однодомний вид. Локалізуються на нижній поверхні листових пластинок. Кормова рослина – ліщина (*Corylus avellana*). Долина річки Збруч (29.07.2003).

***Myzocallis carpini*** (Koch, 1855)

Європа, Кавказ (Szelegiewicz, 1968). Голоциклічний однодомний вид. Монофаг. Кормова рослина – граб (*Carpinus betulus*). Урочище Пуща відлюдника (29.07.2003).

Рід ***Panaphis*** Kirkaldy, 1904

***Panaphis juglandis*** (Goeze, 1778)

Голарктичний вид. Голоциклічний однодомний вид. Попелиці локалізуються по центральній жилці на верхній поверхні листка, відвідуються мурашками. Кормова рослина – горіх волоський (*Juglans regia*). Дирекція заповідника (30.07.2003).

Рід ***Tinocallis*** Matsumura, 1919

***Tinocallis platani*** (Kaltenbach, 1843)

Поширення – Західна Палеарктика, Північна Америка (Szelegiewicz, 1968). Олігофаг на в'язах

(*Ulmus*). Голоциклічний однодомний вид. Попелиці локалізуються на нижній поверхні листка. Кормова рослина – *Ulmus laevis*. Долина річки Збруч (29.07.2003).

#### Підродина Pemphiginae

##### Триба Pemphigini

*Mimeura ulmiphila* (del Guercio, 1917)

Вид поширений в Європі. В Україні поширений у лісостеповій зоні. Попелиці локалізувалися в деформованих листках. Кормова рослина – клен польовий (*Acer campestre*). Долина річки Збруч (29.07.2003).

##### Триба Eriosomatini

Рід *Colopha* Monell, 1877

*Colopha compressa* (Koch, 1856)

Поширення – Сибір, Західна Європа, Азія. Кормові рослини – в'язи (*Ulmus laevis*); звідки мігрують на коріння осок і злаків. На в'язах живуть у галах на листовій пластинці. Дирекція заповідника (30.07.2003).

Рід *Tetraneura* Hartig, 1841

*Tetraneura ulmi* (Linnaeus, 1758)

Палеарктика. На в'язах живуть в галах на листових пластинках. Кормова рослина – *Ulmus laevis*. Вторинні кормові рослини – злаки. Урочище Пуща відлюдника (29.07.2003).

#### Підродина Saltusaphidinae

Рід *Subsaltusaphis* Quednau, 1953

*Subsaltusaphis ornata* (Theobald, 1927)

Європа. Голоциклічний однодомний вид. Попелиці заселяють осоки та злаки. Кормова рослина – *Deschampsia caespitosa*. Гора Гостра (27.07.2003).

#### Висновки

1. За попередніми дослідженнями, фауна попелиць (Homoptera, Aphidoidea) Природного заповідника "Розточчя" налічує 63 види попелиць.
2. Переважна більшість наведених видів – мезофіли, які населяють західну частину України. Окремі з них (*Mimeura ulmiphila*, *Aphis eryngiiglomerata*) є степовим і лісостеповим елементом фауни.

1. Божко М. П. Тли кормових растений.– Харьков: "Вища школа", Из-во при Харьков. ун-те, 1976.– 136 с.
2. Мамонтова В. О. Попелиці – ляхніди. Фауна України. – Київ: "Наукова думка", 1972. – Т. 20. – випуск 7. – 228 с.
3. Мамонтова В. А. Надсемейство настоящие тли – Aphidoidea // Вредители сельскохозяйственных культур и лесных насаждений. Т. 1. – Киев: Урожай, 1987. – С. 195 – 259.
4. Мамонтова В. А. Равнокрылые – галлообразователи // Насекомые – галлообразователи культурных и дикорастущих растений европейской части СССР.–Киев: Наукова думка, 1991.–С. 18–161.
5. *Определитель высших растений Украины*.– Киев: Наукова думка, 1987.– 545 с.

6. Шапошников Г. Х. Подотряд Aphidinea – Тли // Определитель насекомых Европейской части СССР. Т.1 – М.–Л.: Наука, 1964. – С. 489–616.
7. Blackman R. L., Eastop V. F. Aphids on the world's trees/ An Identification and Information Guide.– 1994.– 986 p.
8. Chumak V. Blattlause der Ukrainischen Karpaten.– Ushhorod, Mystez"ka linija, 2004.– 160 S.
9. Remaudiere G., Remaudiere M. Catalogue of the world's Aphididae.–INRA, Paris, 1997.– 473 p.
10. Szelegiewicz H. Mszyce. Aphidoidea. Katalog fauny polski. P.W.N. – Warszawa, 1968. – 316 s.
11. Pintera A. Taxonomic revision of the species of genus Chaitophorus Koch in Palearktis (Homoptera:Aphidoidea) // Deutsche entomologische Zeitschrift. – 1987a. – Band 34, Heft 4 – 5. – S. 219 – 340.

Отримано: 10 січня 2006 р.

Прийнято до друку: 13 червня 2006 р.